

॥ ॐ ॥

जनामे जुदा.

१८८५/९५

नाटकना टुक सार तथा गायत्री.

रथनार

पंडित नारायण प्रसाद "जेताभ"

उपाधी प्रसिद्ध करार

पारसी आलफ्रेड नाटके मंडणीना

मालेक

कायसल पालनल अटाउ.

इंद्राज्यु-न प इरास रोड, क वाकरना अ मलो

रुद्राक

व्याघ्रः सेवति काननं सुगहनं, सिंहो गुहां सेवते,
हंसः सेवति पद्मिनीं कुसुमितां, गृध्रः दमाशानस्थलीस ।
साधुः सेवति साधुमेव सततं, नीचोऽपि नीचांजनं,
या यस्य प्रकृतिः स्वभाव जनिता केनापि न त्यज्यते ॥

आ नाटकना सयें टुक रेखरट्ट करीते कमनीना माझी-

पोताने स्वाधीन गण्या छे

आवृत्ती थील नकल ३०००

मु'अर्थ:-

कयसरे हीन प्रेसमां वरमगेदल इसरामल अपोतवाताये ग्रुप छे,
यनी रोड, गीरगाव, मु'अर्थ.

डीभत आना वणु.

નાટકનો દુક સાર.

અંક પહેલો.

ધૃતર પ્રાર્થના પછી સત્રધાર અને પારિપાર્શ્વિક, રાવણને દસ મુખ તથા વીસ હાથ વાલો બનાવવો કે માત્ર એક મુખ અને બે હાથવાલો બનાવવો, તેમજ હનુમાનજીને વાંદરો બનાવવો કે એક વિદ્વાન લગાયક થોડા તરીકે રજુ કરવો; આ બે મહાન ગંભીર બાબદો ઉપર વિચાર કરે છે. આખરે વાલ્મીકીય રામાયણના અનેક પ્રમાણોને આધારે, રાવણને એક મુખ અને બે હાથવાલો તેમજ હનુમાનજીને એક બહાદુર અને ગંભીર પંડિત બનાવવોજ વાળખી ધારી નાટક શુરૂ કરે છે.

૧. દેવતાઓ રાવણના અત્યાચારથી દુઃખી થઇ વિષ્ણુ ભગવાનને મનુષ્યાવતાર ધારણ કરવાની પ્રાર્થના કરે છે જે સ્વીકાર થાય છે.
૨. વિષ્ણુ ભગવાન મનુષ્યાવતાર લે છે, કૌશલ્યા દેવીના ગર્ભથી જન્મ થાય છે.
૩. રાવણનું પુત્રપદ વિમાન કૈલાસ પર્વતપર આવી અટકી જાય છે, જેથી રાવણ ક્રોધ કરી શંકર સહિત કૈલાસ પર્વત સમુદ્રમાં નાખી દેવાની યઝ્ઞાધારે છે, મુરારીય અને નન્દીગણ તેને સમજાવે છે રાવણ પોતાની કૌશલ્યમાં નિષ્ફળ થાય છે.
૪. ગુરુકુલમાં રામ, લક્ષ્મણ, ભરત અને શત્રુઘ્નની વેદારંભ ક્રિયા શંકરનું ધનુષ (પિનાક) નહિં ઉપાડી શકવાથી શરમિન્દા થયલા બે રાજ કુમારો જનક પુરીથી પાછા જાય છે અને પોતાની મરદાનગી તથા બલને ધિકારે છે.
૫. ઋષિ વિશ્વામિત્ર, મહારાજ દશરથ પાંચે આવી પોતાના યજ્ઞના રક્ષણ કરાવવા સાથે રામ લક્ષ્મણને માંગી લઇ જાય છે.
૬. જનક પુરીના બગીચામાં રામ અને જનકીજીની એકએક ઉપર પહેલ્લી નજર અને પ્રેમદ્રષ્ટિ.
૭. શ્રી રામચંદ્ર શંકરનું ધનુષ તેડે છે અને રાજા જનકનો શોક દુર થાય છે તેથી રાજા જનક જનકીને રામ સાથે પવિત્ર લગ્નના ગાંઠથી જોડી દે છે.
૮. ગાંઠ કાઢીને દાસી મંથરા ઉસકે છે.

નગમ માટે વનવાસ જાય છે તથા રાજા દશરથનું

ગુજરાત વિદ્યાપીઠ ગ્રંથાલય

[ગુજરાતી કૉપીરાઈટ વિભાગ]

અનુક્રમાંક ૬૪૫૭

વર્ગીક

પુસ્તકનું નામ રાખાલક

વિષય ૩૪૬૮ : ૨૦૪

અંક બીજો.

૧. ભરત રામના વનવાસ માટે વીક્ષાપ કરે છે.
૨. શૃંગવેરપુરમાં રામચંદ્રની માહિંગીરના મુખી નિપાદ સાથે મુલાકાત
૩. અયોધ્યાની ખાલી પડેલી રાજગાદીપર રામને બદલે રામની ખડાઉએ મુકવાના નિશ્ચયથી પાછા ફરતા ભરતજીની નારદમુનિ સાથે ભેટ થાય છે
૪. શર્પણખાએ રામ સાથે પરણવાની હા કરવાથી લક્ષ્મણે તેણીનું નાક કાપવું
૫. બેહેનનું નાક કાપવાના વેરમાં રાવણે પંચવટીમાંથી સીતા હરણ કરવું.
૬. નીચ શખરીને નવાજવામાં નરોત્તમ રામની પવિત્ર ઉદારતા
૭. શખરી નીચ ગ્નિની હોવા છતાં તેનાં મોઢાંના અજીઠાં બોર રામચંદ્રજીએ હર્ષ અને આનંદથી ખાવાં હનુમાનજીની મારફતે સુગ્રીવ સાથે મુલાકાત થવી તથા રામને હાથે આવીનું મરણ થવું.
૮. ગ્નનકીજીની શોધમાં હનુમાનજીનું લંકામાં આવવું
૯. અશોક વાટિકામાં સીતાજી પર રાવણનો અભ્યાચાર, મન્દોદરીએ રાવણને રોકી, સીતાજીને બચાવવી, હનુમાને સીતાજીને રામચંદ્રનો પેગામ પોંદ્યોડવો
૧૦. હનુમાન અને રાવણ વચ્ચે તકરાર વિભીષણના સમજવવાથી રાવણે હનુમાનના લાંગુલમાં આગ લગાડવાનો હાકમ આપવો.
૧૧. હનુમાનની યુક્તિથી લંકાનું બધી ભાગ થવું

અંક ત્રીજો.

૧. રાવણના સરદારોની રમત ગમત
૨. રાવણની સલામાં અગદનું આવવું તથા હાજર જવાખી તથા અભિમાની
૩. રાક્ષસોની ગર્વહાસિ રાવણની પશેમાની.
૪. કુમ્ભકરણનું રામ સાથે યુદ્ધ કરતાં મરણ નિમગ્નવું. લક્ષ્મણનું મેઘનાદના શક્તિખાણથી બે ભાગ થવું.
૫. હનુમાનજીએ મૃતસંજીવિની ખૂટી લાવી લક્ષ્મણને સુધારી સુધ્ધીમાં લાવવા લક્ષ્મણજીએ મેઘનાદને મારી નાંખવાના મોગદ લેવા.

- ૬ સુલોચનાના મેહેલમાં મેઘનાદનો કપાયલો હાથ આવી પડે છે, જે સતી સુલોચનાના વિલાપથી વીતેલી વિપત્તી કાળી જાણાવે છે.
૭. રાવણ સીતાજીને રામનું બનાવટી ડોકું દેખાડી રામ મરણના સમાચાર કહી દેગે છે પણ કુદરતી રીતે ખરી વાત જાહેર થવાથી પોતેજ ફર્જ તથા જાણ છે.
૮. સુલોચના રામ પાસે જાય છે ને પોતાના પતિનું માંથું માંગી સતી થઈ જાય છે રાવણ ઘેર સત્રામ કરતાં રામચન્દ્રજીને હાથે ભેગત થાય છે અષ્ટભુજ દુર્ગાદેવી રાવણની નિતી રીતી માટે ખુલાસો કરે છે લક્ષ્મણ વિગેરે લોકમાંથી જાનકીને લઈ આવે છે રામ લોક લજ્જાના બચથી જાનકીને સ્વીકાર કરતા અચકે છે. જાનકીજી પોતાનું સતીપણ સિદ્ધ કરવા અગ્નિ પરીક્ષા આપે છે અને સતી પુરવાર થાય છે. વિભીષણને લોકોનો રાજા બનાવી રામચન્દ્રજી સર્વે સાથે અયોધ્યા જાય છે.
- ૯ અયોધ્યામાં ભરત મિલાપ, તથા રામ રાજ્યા ભિષેક

પાત્ર પરિચય.

પુ રૂ ૫.

- વિષ્ણુ ભગવાન—જગદ્વિષ્ણુ છે
 શિવ, બ્રહ્મા, ઇન્દ્ર, } દેવતાઓ.
 વરુણ, કુવેરદિ
 રાવણ—રાજાનો રાજા.
 મારીચ—તાડિકા રાક્ષસીનો પુત્ર
 નન્દી—મહાદેવનો ગણ.
 વસિષ્ઠ—રાજા દશરથનો કુલગુરુ
 દશરથ—અયોધ્યાનો રાજા.
 રામ, લક્ષ્મણ } રાજા દશરથના હોકરાઓ.
 ભરત, શત્રુઘ્ન
 વિશ્વમિત્ર—પ્રખ્યાત મુનિ.
 જનક—રાજાકપુરીના રાજા, સીતાના પિતા.

સત્તાનન્દ—જનકના પુરોહિત.

ગુહ—માધી મારોનો મુખી.

નારદ—પ્રખ્યાત મુનિ.

હનુમાન—કિષ્કિન્ધા રાજનો પ્રધાન

મુગ્રીવ—કિષ્કિન્ધના રાજા.

બાલી—મુગ્રીવનો ભાઈ.

અંગદ—બાલીનો પુત્ર

વિલીપણુ—રાવણનો ભાઈ

કુંભકર્ણુ—

મેઘનાદ—રાવણનો પુત્ર.

એ ઉપરાન્ત, મૃતધાર પારિપાત્તિક; કુમુદ, ચંદ, જામ્બુવંતા
નલ, નીલ, સુરોચનાદિ બાનરો તથા પ્રહરત વિષ્ણુજિજ્ઞાસુ
કુંભ રભસાદિ રાક્ષસો.

સ્ત્રીઓ.

કૌશલ્યા—દશરથની સ્ત્રી.

રામની માતા.

કૈકેયી—

ભરતની માતા.

સુમિત્રા—

ઘનશ્યમુનિ તથા શત્રુઘ્નની માતા.

જનકપત્ની—જનકની સ્ત્રી, સીતાની માતા.

મન્થરા—કૈકેયીની દાસી.

શૂપણખા—રાવણની બેહેન.

શબરી—રામ ભક્તિમા લયલીન થયેલી એક ભિલ્લિની.

મન્દોદરી—રાવણની સ્ત્રી.

સુલોચના—મેઘનાદની સ્ત્રી.

એ ઉપરાન્ત નરી, રાક્ષસિઓ, સેહસિયો, દાસીઓ, ઈત્યાદિ.

અનામે પુદા.

गायना.

2

ਅਗਮ ਅਗੋਰਯ ਛੇ ਕਰਤਾਰ ! ਨਾਰ ਛਮਕੀ
 ਨਿਰ੍ਗੁਣੁ ਸਗੁਣੁ ਭਾਨੁ ਨਿਗਮ—ਅਗਮ
 ਆਨਨ ਰਹਿਤ ਸਕਲ ਰਸ ਭੋਗੀ
 ਬਿਨ ਆਲ੍ਹੀ ਯਕਤਾ ਯਤ ਧੋਗੀ.
 ਨਨੁ ਬਿਨ ਪਰਸ ਨਧਨ ਬਿਨ ਫੇਝਾ
 ਗਛੇ ਫ਼ਾਲੁ ਬਿਨ ਆਸ਼ ਅਭੋਧਾ
 ਪਗ ਬਿਨ ਧੜੈ, ਬੁਨੈ ਬਿਨ ਕਾਨਾ
 ਕਰ ਬਿਨ ਕੰਮ ਕਰੈ ਬਿਧਨਾਨਾ

પુત્રભાઈ, રા. બાલ.

३

જય હરિ ભગવન્તા, જય પ્રભુ શ્રી કન્તા
 દનુજ દુષ્ટલ હન્તા , પાત્રક સુર સન્તા
 જય જય જય જગદીશ
 અવિનાશી સુખરાશી જય જય અમુરારી
 હરિ હરિ જય જય અમુરારી
 સુર નાયક સુખ દાયક ગોદિજ હિતકારી
 જય જય જય જગદીશ
 ભય ભંજન જન રંજન નારાયણ સ્વામી
 હરિ હરિ નારાયણ સ્વામી
 ટેર સુનો દીનનકી હે અન્તર્યામી
 જય જય જય જગદીશ

3

ખાલા-૧૩ સે જો હવે ખડા વ્યાપક હય. જો ત્રિલોકમે
 અચરણ હય તો કપૂર રહા, મેરી જરાસી કાકમે
 ભારી નુકસાન હય મુઝે આગર મેં સાગર દેખકર
 જો ગુમે રહના હય સદા ઉસકો ઉજાગર દેખ

૭

૪

ચૌદહ વિદ્યા પદ ગયે લોકિન હયેં વોહી કારે હયવાન
અથ લગાના ખાક ન જાના તોતે મયના કે સમાન
કેલાસ ઉદાયેગા નાદાન—ચૌદહ વિદ્યા
આખોંકા અન્ધા કયા જાને સુખ સમજકી આખ
લાદ દો લાદદો ચાહે ગધેપે કિતાખ
કયું કર ઉસકો હો સકતા હય લેખ રેખ કા જ્ઞાન જ્ઞાન, વાહ

૫

જો હય મંજૂર ધન-રક્ષા, તો ધનવાનો બનો દાની
કુએસે જલ ન નિકલેગા તો સડમયેગા સખ પાની
દિયા જલ હમકા આદલને, તો ઉંચા હો ગયા આદલ
રહા નીચાહી સાગર, હય અદાનાકો પશેમાની
કોઇ મરતા હય ધન દેકર, કોઇ દેતા હય ધન મરકર
જરાસે ફર્ક મેં બન જાને હયેં “જ્ઞાની” કે “અજ્ઞાની”

૬

ગોરે ગોરે ગાલોં પર હય યુ.આંખ જમનેકી
પાખ નહીં હય કાહુ મનુપને શકતી ધનુપ ઉઠાનેકી
ખિત્તી હયેં ખયરસે કલિયાં નમામ જોબનકી
ગુંધા હય હાર, કસર હય સજનસી ગરદનકી
કરો ન સામને કન્યાકે બાન સાજનકી
ખિગાડ દેતા હય શૃંગાર રસ દશા મનકી
અખ મન છેડો કામ કહાની, ઈસ રસસે દર ગુજર કરો
યે મીઠી ઝકવાસ છોડદો આર આર સરમાને કા—ગોરે

૭

મોહે નિખલ જાન કાહે છેડોરી સખીયો
મોહે ધનુપબાન યુહી માન માન કાહે છેડોરી સખીયો
ચેહય ઇન્તેજાર ભરતાર નાહીં હથીયાર વાર કાપે કરિયે
બડી ચપલનાર કોઈ કાલ કાલ કોઈ પાત પાત તુમસે કરિયે
‘યેં અપની છુટી બાતે’
‘પહય, લા જવાબ હય

૨ જુઆન

૮

૮

ખુબ પકડ લેના સંભાલકે બાગડોર દૂટ ગઇ
 નંગી કમર સમઝી તો છૂટ ગઈ
 કયા વેા નિગાહ જૂટ મૂટ ગઈ
 રખના સખ હુશયારી હુશવારી દુધ ભારી
 ખાલી ખડી હય સવારી
 સોહની છબ ટપકા, મતલબકા હો સવાર કોઇ
 કિસકો કહતી હો ઘોડી? સખકી આંખ પૂટ ગઇ.

૯

તુમ તો હમકો શરમાવત હો
 અયસે હયે કહાકે ભાલ જડે
 ધીતની ઉપમા ફરમાવત હો—તુમનો
 મનહર હમરો કછુ રૂપ નહીં
 કુછ હયબી તો વેા અનૂપ નહીં
 પર બાત હય યે સિયા હય અપની
 ધસિકારન માન બઢાવત હો—તુમનો

૧૦

જયૂ કેલેકે પાતમેં પાત પાતમેં પાત
 ત્યું ચાતરકી બાતમેં બાત બાતમેં બાત
 ચાતરકે આગે કોન જાયાં ખોલે
 એક જાલમેં હો માત ફિર કિસ મુંઃસે કોઇ ખો . —
 ફિરબી તુમ્હારે મૃગ કેસે યે લોચન
 રત્નારે સંકટ મોચન
 જિન્હે કોઈ જાન નહીં સકતા, બડે બકતા
 રહનેદો, દોષ મેરે ટટોલે
 નયન સયન બયન ફયન ઉગલત
 આખ બને ભોલે—ચાતરકે

૯

અંક બીજો.

૧૧

યે ચમનમેં કયસી હવા ચલી કે ગુલેદી તલવોમે મલગધ
જો કલી હય વો હય મલી દલી નમલી ગધ હય તો જલગધ
મુઝે શહર આતાહય યું નજર કે ઉજડ. ચુકાહય તમામતર
યે બદન બદન હય પડા હુવા કોઈ જનથી કે નિકલગધ
ભલા અયસે હાલે ખરાબમેં રહે કયું ન સખત અજબમે
હુઝ બેવા અયન શખાબમેં તો દશા પુરી કી બદલગધ

૧૨

સુનો તુમ નાવ ચલાવન હાર
હમેં ચલના અબ હય ઉસ પાર
કરેં હમ કયું દુખ દાયક કામ
તુમહેં પહચાનત હયેં હમ રામ
વોહી તુમહો અવધેશ કુમાર
શિલા કરદી જિન ગૌતમનાર
કરો મત યું હમકો બદનામ
કિ લો હમસે અપને સખ દામ
દિયા જખ પાંહિ શિલાપર ડાલ
ગધ નલ મંડલમેં તતકાલ
કહીં નવકા નયુહી ઉડ જાય
કરે હમ વાખન કોન ઉપાય

૧૩

જય મહેશ ત્રિપુરારી
ડાલે ગલ જુજંગ લયહારી
'૫૨ શિવ શંકર ગરલ કંઠધારી—જય
' ૩૫૩ પર બજત તાત

૧૦

પરન સહિત, નિકલે ડિમડિમ પર
 સુધ સરગમ—ધા પા મા ગા રે શાની સા
 ગૌરી વર મદન દહન બોલે
 રાજત વૃષભ યાન ગગાધર—જય

(આ ગાયનમાં સાથે ગાવાની છુટ છે.)

હરે રામ હરે રામ હરેરામ હરે
 ભજનકર ચહી નામ અરે બાવરે—હરેરામ
 રામનામ કા ગપ છોડકર ઔર નામકા કૌન કરે
 કૌન પિયે મોરી કા પાની જગહોં અમૃત કુંડ ભરે—

૧૧

બેર મિસરીકી ધલિયાં હૈયે
 કન્દ કદરીકી ફલિયાં હૈયે
 ભગવાન ચે ચખિયે, મેરે ભગવાન ચે ચખિયે
 ખડે મીઠે રસખાન અહા હા હા—બેર
 પ્રેમકા હય ચે પ્રસાદ દસીકા હય સારારવાદ
 મધુર અને હૈયે ગુફલી છિલકે
 આજ સ્વર્ગ કે ભોગ મિલે અરમાન આજ
 નિકલે દિલકે

અયસા ફલ તો કહી ન ખાયા
 જિસને દિલસે દિલ ચિપકાયા
 માતા ને જો દૂધ પિલાયા
 વોહી મળ ધન મેં લી આયા
 ઔરભી દેખે, પ્રભુ રે ઔરભી ચખિયે—

૧૬

કૌશલેશ દશરથ કે જાયે
 હમ પિતુ બચન માન બન આયે

નામ રામ લક્ષ્મણ દોઉ ભાઇ
 સંગ નાર સુકુમાર સુહાઇ
 યહાં હરી નિસ્ચર વૈદેહી
 ખોજત ફિરહિ વિપન હમ તેહી (તુલસી)

૧૭

બડી તકસીર ભઇ
 લક્ષ્મણ પે જો તોહમત લગાઈ
 સુનાઈ નઇ સે નઇ—બડી
 અયસી મુશકિલ સગ્ન હય ઉસીને દઇ
 મુઝપર દૂરે સિતમ, નિષ્ફલ કયા હોં કરમ હે દઇ

૧૮

નાહિં નાહિં તેરે જયસા નાકારા
 પરદારા કે આગે જા ઝકમારા—
 ચોરા ચોરીસે કેરી બે હયાઇ
 મૌબુદ કોઇ હોતા, દો મેં સે એક ભાઇ, રઘુરાઈ
 રઘુરાઈસા બલશાલી, કરતા તેરી પામાલી
 બહ જાતી લોહકી ધારા—નાહીં
 દબને વાલાહી નહી અયસે પશુસે
 મરન તલક સતકર્મ કબી, સદ્કર્મ કબી
 ધિક ધિક હું કહતી ચે દુખ સહતી
 લે કર ધલસે સર ન્યારા—નાહીં

અંક ૩ તીજે.

૧૯

દિલકે ટુકડે કરશે, લેગે રામ ખખર તેરી પાંપી ધાતી,
 પે સિતમ હય કરતા શર્મ નહીં આતી

१२

असल होत असली असता कण वेद शास्त्रात कंठ किये
गरब नाहि नजरता विषधर दिनरात वो आहे दुध पिये
तु हय काळा नाग. नाग. नाग—मेरे

२०

मयें तो लुट गध नयना छिन्नाने
रहा अपना न कोण जमाने मे
पहले कहाँथी ये पजर, मारके रपहेगी नजर
मन घडकत, मन भडकत, छिन्न घडकत, आठ पर
कामे छुका छाल नके कहुं / क्यमे लावां को छुपाये रहुं
मानका हय मग्न अग्न शरमाने मे—मयें तो लुटगध

२१

हय हय कोण देणे तो भवरमे मेरा आना
हय दर किनारा नही, पांतीका छिन्नाना
हे राम ! समय देणके आगे न युराना
मयें दूधनी छू देण जरा हाथ पडाना
डोरी हय तेरे हाथमे लाई छे छधर दे
छिन्नार मेरा कर मेरे भरतारका सर दे

२२

ने ये नम मनका असन अग्रतक हय मे दाग
तो छशके छर तारकी रक्षक हो ये आग
मनसे भी पर पुरुष का छुपा न हो नम अग
तो हो लहर आगकी मुळका गग नरंग
मिल्ली के अग्ने छे अवे मे ने भरसके कुलाय नही
जलनी होली मे कुशक रक्ष प्रदलाद, सांयका आय नही

धृत्योउम्

